

**ALEXEJ
NAVAL'NYJ
PATRIOT**

PATRIOT

ALEXEJ NAVAL'NYJ

PATRIOT

PAMÄTI

Alexei Navalny
Patriot: A Memoir

Copyright © 2024 by Estate of Alexei Navalny and Yulia Navalnaya
Published by arrangement with The Robbins Office, Inc.
International Rights Management: Susanna Lea Associates

Translation © Peter Tkačenko
Jacket photo © APE
Design & Layout © Miro Čevela
Slovak edition © 2025 by N Press, s. r. o.

ISBN 978-80-8230-345-5

OBSAH

1. časť: Na prahu smrti	9
1. kapitola	11
2. kapitola	21
2. časť: Dospievanie	31
3. kapitola	33
4. kapitola	53
5. kapitola	69
6. kapitola	77
7. kapitola	93
8. kapitola	116
9. kapitola	145
3. časť: Práca	145
10. kapitola	157
11. kapitola	167
12. kapitola	177
13. kapitola	184
14. kapitola	193
15. kapitola	203
16. kapitola	213
17. kapitola	218
18. kapitola	232
4. časť: Väznenie	243

1. ČASŤ

NA PRAHU SMRTI

1. KAPITOLA

Umieranie naozaj nebolelo. Keby som nebol celkom na pokraji smrti, nikdy by som sa v lietadle nenatiahol na podlahe vedľa záchoda. Ako si viete predstaviť, nebola práve najčistejšia.

Letel som zo sibírskeho Tomska a mal som výbornú náladu. O dva týždne sa mali v niekoľkých sibírskych mestách konať regionálne voľby a s kolegami z Fondu boja s korupciou sme mienili urobiť všetko pre porážku vládnucej strany Jednotné Rusko. Tým by sme Vladimirovi Putinovi vyslali dôležitú správu, že ani po dvadsiatich rokoch pri moci nie je všemocný a dokonca v tej časti Ruska nie je ani ktovieako obľúbený – a to napriek tomu, že mnohí z tamjších obyvateľov sledujú v televízii hovoriace hlavy, ktoré na ruského prezidenta vo dne v noci spievajú ódy.

Už niekoľko rokov som mal zakázané uchádzať sa o akýkoľvek volený úrad. Štát neuznával moju stranu a krátko predtým ju odmietol zaregistrovať už deviatykrát v priebehu ôsmich rokov. Z nejakých dôvodov sme vždy „zle vyplnili formulár“. Keď už sa nám výnimočne podarilo dostať meno niektorého z našich kandidátov či kandidátok na volebné hárky, úrady vyrukovali s tými najneuveriteľnejšími zámienkami, aby im kandidatúru znemožnili. Naša sieť (ktorá mala na vrchole až osemdesiat regionálnych pobočiek, patrila k najväčším v krajine a čelila neustálym útokom zo strany štátu) teda musela prejaviť schizofrenickú schopnosť vyhrať vo voľbách, v ktorých nesmela kandidovať.

V našej autoritárskej krajine, v ktorej sa režim viac ako dvadsať rokov snaží do voličov zaočkovať vieru, že sú bezmocní a nič nezmenia, nikdy nebolo jednoduché presvedčiť ľudí, aby prišli voliť a odovzdali svoj hlas. Ibaže už sedem rokov im klesali príjmy. Keby sa do volebných miestností unúvala aspoň tretina z tých, čo mali režimu plné zuby, ani jediný Putinov kandidát by nemal šancu. Ako však ľudí dostať k urnám? Presviedčaním? Sľubovaním odmien? Vybrali sme si možnosť poriadne ich nasrať.

Už niekoľko rokov sme s kolegami nakrúcali nekonečnú telenovelu o korupcii v Rusku. Takmer každá nová epizóda vykázala tri až päť miliónov prehratí na YouTube. Vzhľadom na ruskú realitu sme od začiatku zavrhlí opatrnícky novinársky prístup nekonečných prívlaskov (údajný, možný, domnelý), ktoré tak obľubujú právni poradcovia. Zlođeja sme nazývali zlodejom a korupciu korupciou. Ak si niekto dal postaviť obrovské sídlo, nemienili sme len upozorniť na jeho existenciu, ale radšej sme ho pomocou dronov nakrútili a predviedli ho v celej jeho majestátnosti. Okrem toho sme si zistili jeho hodnotu a dali ho do kontrastu so skromným príjmom, ktorý tento úradník oficiálne priznával.

O korupcii môžete rozдумovať, koľko chcete, ale ja som si zvolil priamejší prístup – napríklad som sa zadíval na fotografie zo svadby prezidentovho tlačového tajomníka a na úchvatné hodinky, ktoré mu pri bozkávaní nevesty vykukli z rukáva. Od ich švajčiarskeho dodávateľa sme získali potvrdenie, že stoja 620 000 dolárov, a obratom sme o tom informovali občanov krajiny, kde každý piaty človek žije pod hranicou chudoby, ktorá predstavuje 160 dolárov mesačne – presnejší opis by bol, že ide o hranicu biedy. A keď sme svojich divákov dostatočne rozzúrili nehoráznou korupciou štátnych predstaviteľov, nasmerovali sme ich na webstránku so zoznamom kandidátov v ich regióne, ktorých by mali voliť, ak nechcú ďalej podporovať luxusný život svojich úradníkov.

Fungovalo to.

Zároveň sme svoje publikum zabávali a hnevali zábermi zo života „skromných vlastencov spravujúcich našu krajinu“, ktorými sme im vysvetľovali fungovanie korupčných mechanizmov, a vyzývali sme na praktické kroky, ktoré Putinovmu systému narobia čo najväčšie škody. Nikdy sme nemali problém s nedostatkom materiálu.

Pri pohľade z okna lietadla som rozmyšľal nad skutočnosťou, že sme nakrútili dosť materiálu na dve či tri videá o korupcii v sibírskych mestách,

ktoré budeme môcť zverejniť na YouTube. Pozrie si ich niekoľko miliónov ľudí, z ktorých niekoľko stotisíc bude z Novosibirska a Tomska. Títo ľudia si ich nielenže pozrú, ale budú natoľko rozčúlení, že dajú na našu výzvu ísť do volebnej miestnosti a hlasovať proti kandidátom Putinovej strany.

Trpkó som sa pousmial pri spomienke, ako sa štátne úrady, ktoré vedeli, o čo nám ide, pokúšali náš plán zahatať. Pre úradníkov na všetkých úrovniach boli moje cesty naprieč Ruskom ako červené súkno pre býka. Moje výjazdy považovali za nebezpečenstvo, a keďže trestne stíhaný občan nesmie opustiť oblasť svojho bydliska, prichádzali s nekonečným radom vyfabrikovaných žalôb, aby mi cestovanie po krajine znemožnili. Od roku 2012 som strávil rok v domácom väzení a niekoľko ďalších som mal úradný zákaz opustiť Moskvu.

Na popud štátom kontrolovanej propagandistickej televízie Russia Today na mňa dva mesiace predtým vyrukovali s ďalšou absurdnou žalobou, podľa ktorej som sa dopustil „urážky na cti“ vojnového veterána, a opäť mi pre ňu zakázali opustiť Moskvu. Keďže som toto obmedzenie považoval za nezákonné, ignoroval som ho a vybral som sa na ostatnú investigatívnu cestu na Sibír. S kolegami sme si odtiaľ odnášali stovky gigabajtov nahrávok vrátane rozhovorov s tamojšou opozíciou a videozáznamov sídla provládneho poslanca parlamentu na súkromnom ostrove. Tento záznam bol zašifrovaný, nahraný na server a pripravený na strih.

Tešil som sa, že Jednotné Rusko v Tomsku porazíme a v Novosibirsku mu prinajmenšom vrazíme do nosa. Uspokojovala ma myšlienka, že naprieč čoraz intenzívnejšiemu zastrašovaniu (v uplynulých dvoch rokoch sme v kanceláriách zažili viac ako tristo razií, pri ktorých nám ľudia v čiernych kuklách odpílili dvere z verají, všetko prehľadali, zabavili nám telefóny a počítače) sme boli čoraz silnejší. Prirodzene, čím príjemnejšie to bolo mne, tým neprijemnejšie to bolo Kremľu a Putinovi osobne. Práve to bol zrejme dôvod, prečo vydal pokyn „pristúpiť k aktívnym opatreniam“. Ide o slovné spojenie, po ktorom tradične siahajú dôstojníci KGB a FSB pri písaní pamäti. Znamená to zbaviť sa človeka a tým sa zbaviť problému.

V každodennom živote sa človeku môžu pritrafiť najrôznejšie veci. Môže vás zjesť tiger. Príslušník nepriateľského kmeňa vás môže zozadu prebodnúť kopijou. Pri predvádzaní svojich kulinárskych schopností partnerovi si môžete nechtiac amputovať prst, prípadne sa neopatrným narábaním motorovou pílou v garáži pripraviť o nohu. Človeku môže na

hlave pristáť tehla alebo niekto môže vypadnúť z okna. A okrem toho tu máme všemožné infarkty a iné tragédie, ktoré sú síce neprijemné, ale nikoho neprekvapia.

Dúfam, že málokoho z mojich čitateľov zozadu prebodnú kopijou či vypadne z okna, ale nie je ťažké predstaviť si, aký je to asi pocit. Vďaka životným skúsenostiam a pozorovaniám iných si také pocity vieme živo predstaviť. Prinajmenšom som si to myslel pred nástupom na palubu toho lietadla.

Pokúsim sa dodržiavať pravidlá detektívneho žánru a čo najvernejšie a s uvedením časových súradníc rozpovedať, čo sa v ten deň stalo, keďže kľúčom k rozlúsknutiu záhady môže byť aj ten najmenší detail.

Je 20. augusta 2020. Nachádzam sa vo svojej hotelovej izbe v Tomsku. O pol šiestej ráno sa ozve budík. Raz-dva sa zobudím a zamierim do kúpeľne. Osprchujem sa. Neoholím sa. Umyjem si zuby. Guľôčkový dezodorant je prázdny. Suchým plastom si pošúcham pazuchy a potom ho vyhodím do koša na odpadky, kde ho o niekoľko hodín objavia moji kolegovia, ktorí prídu prehľadať izbu. Zakrútim sa do najväčšieho uteráka v kúpeľni, vrátim sa do spálne a premýšľam, čo si oblečiem. Potrebujem spodky, ponožky, tričko. Keďže patrím k ľuďom, ktorí pri výbere oblečenia trpia menšou paralýzou, asi desať sekúnd sa dívam na veci v otvorenom kufri.

Myslou mi preblesne zahanbujúca myšlienka. Čo keby som si obliekol včerajšie tričko? Napokon, o päť hodín budem doma, kde sa aj tak znova osprchujem a prezlečiem. Nie, nebolo by to správne. Niekto z mojich kolegov by si to mohol všimnúť a pomyslieť si, že šéf sa správa ako vandrák.

Keďže hotel mi včera vrátil vypranú bielizeň, vyberiem si z balíčka tričko a ponožky. V kufri mám čisté spodky. Oblečiem sa a pozriem sa na hodinky: 5.47. Za žiadnu cenu nesmiem zmeškať lietadlo: je štvrtok a štvrtok je pre mňa posvätný. Každý štvrtok, nech sa deje, čo sa deje, o ôsmej večer naživo pre svojich divákov hodnotím udalosti uplynulého týždňa. *Rusko budúcnosti s Alexejom Navalným* je jedna z najobľúbenejších internetových relácií v Rusku, ktorú naživo sleduje 50 000 – 100 000 ľudí a z archívu si ju pustí až 1,5 milióna. Tento rok počet divákov žiadnej časti neklesol pod jeden milión. (Keby nebol štvrtok, zdržal by som sa na Sibíri ešte niekoľko dní. Dnes so mnou cestujú dvaja kolegovia a niekoľko ďalších zostáva na mieste, aby dokončili prácu.)

Je 6.01. Neznášam, keď meškám, ale ako obyčajne som si niečo zabudol zbrať: na stoličke mi zostal opasok. Musím otvoriť kufor, vložiť doň opasok a spraviť úkon, ktorý pozná každý, kto sa niekedy pokúsil zavrieť preplnený kufor. Celou svojou váhou sa naň zvalím, zapnem ho a v duchu ho prosím, aby sa neotvoril vo chvíli, keď môj tlak povolí.

O 6.03 prichádzam do hotelového vestibulu, kde ma už čaká moja tlačová tajomníčka Kira Jarmyš a môj asistent Ilia Pachomov. Nasadáme do taxíka, ktorý objednal Ilia, a mierime na letisko. Šofér cestou zastavuje na benzínke, čo je trochu nezvyčajné, keďže taxikári zvyčajne tankujú medzi vyložením a naložením zákazníkov, ale rýchlo na to zabúdam.

Na letisku zisťujeme, že tu panujú rovnako debilné opatrenia ako v celom Rusku. Ešte pred vstupom do samotnej budovy musíte aj s batožinou prejsť cez detektor kovov. Znamená to, že vás čakajú dva rady a dve kontroly. Hrozne sa to vlečie a pred vami vždy stojí chlap, ktorý si z vrečka zabudol vytiahnuť mobil. Detektor zapípa. Okrem toho si zabudol dať dole hodinky. Detektor znova zapípa. Zatiaľ čo v duchu preklínam toho blbca, prejdem cez rám detektora, ktorý, ako inak, zapípa. Zabudol som si dať dole hodinky. „Prepáčte!“ poviem cestujúcemu za sebou a v jeho očiach si prečítam všetko, čo som si pred desiatimi sekundami vrazil ja sám.

Nedám si takými hlúposťami pokaziť náladu. Čo nevidieť budem doma, skončí sa pracovný týždeň a strávim víkend s rodinou. To je ale božovský pocit.

Kira, Ilia a ja čoskoro stojíme uprostred terminálu ako typická skupinka na služobnej ceste zavčas rána. Do odletu nám zostáva hodina. Rozhliadame sa a rozmýšľame, čo budeme robiť do výzvy na nástup.

„Čo keby sme si dali šálku čaju?“ nadhodím. A to aj urobíme.

Keďže o tri stoly ďalej sedí chlapík, ktorý si ma potajme nahráva na kameru, mal som svoj čaj piť elegantnejšie. Zábery mojej zhrbenej postavy zverejní na Instagrame s textom „Naval'nyj zachytený na letisku v Tomske“ a neskôr zaznamenajú nespočet prehratí a budú analyzované sekundu po sekunde. Bude na nich vidieť, ako mi čašníčka prináša čaj v červenom papierovom pohári. Nikto iný sa ho nedotkne.

Na letisku ešte navštívim obchod s názvom Suveníry Sibíri, kde kúpim sladkosti. Pri platení sa pokúšam vymyslieť nejaký vtip, ktorý po príchode domov pri odovzdávaní sladkostí poviem svojej manželke Juliji. Nič mi nenapadá. Nič to, na niečo ešte prídem.

Čoskoro oznámia nástup do lietadla, o 7.35 sa preukážeme dokladmi a nastúpime do autobusu, ktorý nás zvezie 150 metrov k lietadlu.

Let je plný a v autobuse nastáva menší rozruch. Jeden z cestujúcich ma spoznáva a žiada ma o selfie. Jasné, žiaden problém. Vtedy sa zbavia ostychu aj ostatní a s prosbou o fotografiu sa na mňa obráti asi desať ďalších. Veselo sa usmievam do objektívov ich telefónov a ako vždy v podobných chvíľach, aj tentoraz sa zamýšľam, koľkí z nich skutočne vedia, kto som, a koľkí si povedali, že sa so mnou odfotia pre prípad, že som niekto dôležitý. Dokonale stesňujem definíciu menšej celebrity, s ktorou prišiel Sheldon Cooper v seriáli *Teória veľkého tresku*: „Len čo vysvetlíte, o koho ide, spozná ho veľa ľudí.“

Fotenie pokračuje aj pri nastupovaní do lietadla, takže sme s Kirou a Iliom medzi poslednými cestujúcimi, ktorí si sadnú na svoje miesta. Vyvoláva to vo mne úzkosť, pretože si ešte musím odložiť ruksak a kufor. Čo ak budú horné skrinky obsadené? Nechcem sa zaradiť medzi tých nešťastníkov, čo pobeľujú po palube a prosia posádku o miesto na príručnú batožinu.

Napokon je všetko v poriadku. Nad hlavou mám miesto na kufor a ruksak si položím medzi nohy pod sedadlo pri okne. Kolegovia vedia, že uprednostňujem miesto pri okne, aby ma mohli izolovať od ľudí, ktorí by so mnou chceli debatovať o politickej situácii v Rusku. Vo všeobecnosti rád klebetím s ľuďmi, ale nie v lietadle. Vždy to tam hučí a nijako ma neláka predstava, ako na mňa niekto z dvadsaťcentimetrovej blízkości kričí: „Tak vy vyšetrujete korupciu, že? Tak vám teda poviem, čo sa mi stalo.“

Rusko je postavené na korupcii a každému sa niečo stalo.

Už aj tak výbornú náladu mi ešte zlepší perspektíva tri a pol hodiny absolútneho relaxu. Najprv si pozriem epizódu *Ricka a Mortyho*, potom si budem čítať.

Zapnem si bezpečnostný pás a vyzujem si tenisky. Lietadlo sa dáva do pohybu po dráhe. Siahnem do ruksaku, vytiahnem z neho notebook a slúchadlá, otvorím adresár *Rick a Morty*, vyberiem si náhodnú sériu a epizódu. Znova mám šťastie: v tejto časti sa Rick premení na nakladanú uhorku. Milujem ju.

Okoloidúci stevard na mňa vrhne pochybovačný pohľad, ale nepožiadala ma, aby som zaklapol notebook, ako to predpisujú zastarané predpisy pre bezpečnosť leteckej premávky. Patrí to k výhodám postavenia menšej celebrity. Dnes to ide naozaj dobre.

Lenže potom to už dobre nejde.

Vďaka tomu milému stevardovi presne viem, kedy nastal okamih, v ktorom som pocítil, že niečo nie je v poriadku. Neskôr, po osemnástich dňoch v kóme, dvadsiatich šiestich dňoch na jednotke intenzívnej starostlivosti a tridsiatich štyroch dňoch v nemocnici, si natiahnem rukavice, pretriem notebook alkoholom napustenými utierkami, otvorím ho a zistím, že to bolo v dvadsiatej prvej minúte epizódy.

Aby som prestal sledovať *Ricka a Mortyho*, musí sa počas letu stať niečo naozaj nevidané (turbulencia by nestačila). Pri pohľade na obrazovku sa nedokážem sústrediť. Na čele mi vyrazí studený pot. Deje sa mi niečo veľmi, veľmi čudné a zlé. Musím zaklapnúť notebook. Mrazivý pot mi steká po čele. Je ho toľko, že Kiru po mojej ľavici požiadam o vreckovku. Je zahľbená do obsahu svojej elektronickej knihy a bez toho, aby od nej zdvihla pohľad, z kabelky vyberá balíček vreckoviek a podáva mi ho. Použijem jednu. Potom druhú. Niečo rozhodne nie je v poriadku. Také čosi som nikdy nezažil. Nie je mi ani jasné, čo vlastne cítim. Nič ma nebolí. Mám len čudný pocit, že celé moje telo kolabuje.

Dospejem k záveru, že mi musí byť zle z pozerania na obrazovku počas vzletu. „Je mi nejako zle,“ obrátim sa neistým hlasom na Kiru. „Môžeš na mňa chvíľu hovoriť? Musím sa sústrediť na nejaký hlas.“

Kiru táto nepochybne zvláštna prosba prekvapí, ale po chvíli mi začne rozprávať o knihe, ktorú číta. Dokážem vnímať, čo mi hovorí, ale stojí ma to takmer fyzické úsilie. Moje sústredenie sa každou sekundou rozplýva. Do niekoľkých minút už vnímam len jej pohybujúce sa pery. Počujem zvuky, ale nechápem, čo zaznieva, hoci Kira mi neskôr povie, že asi päť minút som prikyvoval, trúsil „mhm“ a „aha“ a dokonca som ju požiadal, aby mi objasnila, čo povedala.

V uličke sa objaví stevard s vozíkom s nápojmi. Snažím sa prísť na to, či by som sa nemal napiť vody. Podľa Kiry tam stál a čakal. Desať sekúnd som sa naňho mlčky díval, až kým sa ona aj on nezačali cítiť trápne. „Myslím, že sa potrebujem prejsť,“ povedal som napokon.

Vravím si, že by som si mal ísť osviežiť tvár studenou vodou a uľaviť sa mi. Kira štuchla do Iliu, ktorý na sedadle v uličke zaspal, a nechali ma prejsť. Bol som v ponožkách. Niežeby som nemal silu obuť si tenisky, jednoducho mi to v tej chvíli bolo úplne ukradnuté.

Na záchode našťastie nebolo obsadené. Hoci si to bežne nevšímame, na každý úkon je potrebná nejaká rozumová činnosť. Práve teraz som sa musel

vedome usilovať pochopiť, čo sa deje a čo musím urobiť ako ďalšie. Toto je záchod. Musím nájsť zámok. Sú tu rôznofarebné predmety. Toto bude asi západka. Posuniem ju týmto smerom. Nie, tamtým smerom. Dobré, tu je vodovodná batéria. Musím ju stlačiť. Ako to urobím? Rukou. Kde mám ruku? Tam je. Voda. Musím si ňou ošpliechať tvár. V podvedomí ma máta len jediná myšlienka, ktorá si nevyžaduje žiadne úsilie a prekrýva všetko ostatné: *Už to nezvládnem*. Opláchnem si tvár, sadnem si na toaletnú misu a prvý raz si to uvedomím: *Je po mne*.

Nehovoril som si *asi je po mne*. Vedel som, že je to tak.

Skúste si na zápästie položiť prst druhej ruky. Niečo pocítite, pretože vaše telo vylučuje acetylcholín a váš mozog o tom dostane informáciu prostredníctvom nervového signálu. Vnímame to očami a cítite hmatovým zmyslom. Teraz urobte to isté so zavretými očami. Hoci svoj prst nevidíte, bez ťažkostí viete povedať, kedy sa dotýkate zápästia a kedy nie. To preto, že keď acetylcholín doručí signál z jednej nervovej bunky do druhej, vaše telo uvoľní cholinesterázu, čo je enzým, ktorý tento signál po ukončení činnosti zastaví. Zlikviduje „použitý“ acetylcholín a s ním aj akékoľvek stopy o signáli, ktorý bol prenesený do mozgu. Keby sa to nestalo, mozog by znova a znova milióny ráz prijímal signály o dotyku na zápästí. Bolo by to podobné ako takzvané DDOS útoky na webové stránky: kliknite raz a stránka sa načíta; kliknite miliónkrát za sekundu a stránka spadne.

Aby ste si poradili s DDOS útokom, môžete spustiť server nanovo alebo nainštalovať silnejší. S ľuďmi to nie je také простé. Miliardami falošných signálov bombardovaný mozog je úplne dezorientovaný, neschopný zvládnuť, čo sa deje, a napokon sa vypne. Takému človeku sa po istom čase zastaví dýchanie, ktoré je tiež ovládané mozgom.

Tak fungujú nervovoparalytické látky.

Ešte raz sa pokúsím v duchu skontrolovať svoje telo. Srdce? Nebolí. Žalúdok? Všetko v poriadku. Pečeň a ostatné vnútorné orgány? Ani najmenší problém. A celkovo? Hrôza. Je toho priveľa a ja umieram.

S problémami si druhý raz ošpliecham tvár vodou. Chcem sa vrátiť na svoje sedadlo, ale nemyslím si, že vlastnými silami dokážem opustiť záchod. Nedokážem ani len nájsť zámok. Všetko vidím jasne. Dvere sú priamo predou mnou. Je na nich aj zámok. Mám dosť síl, ale sústrediť sa na tú sprostú západku, načiahnuť sa k nej a posunúť ju správnym smerom je veľmi náročné.

Nejako sa mi podarí odísť. V uličke stojí rad ľudí a vnímam, že nie sú práve spokojní. Asi som bol na záchode dlhšie, než som si myslel. Nesprávam sa ako opitý – netackám sa, nikto na mňa neukazuje prstom. Som ako ostatní cestujúci. Kira mi neskôr povedala, že svoje sedadlo som opustil viac-menej normálne a okolo nej a Iliu som prešiel s relatívnou ľahkosťou. Bol som len veľmi bledý.

Stojím v uličke a vravím si, že by som mal požiadať o pomoc. Ale o čo mám poprosiť stevarda? Nedokážem ani len sformulovať, čo mi je alebo čo potrebujem.

Obzriem sa smerom k sedadlám, no potom sa otočím opačným smerom. Teraz sa dívam do kuchynky, päť štvorcových metrov s kovovými vozíkmi – miesto, kam zamierite počas dlhých letov, keď sa chcete niečoho napiť.

Musím povedať, že skutoční spisovatelia sú výnimoční ľudia. Keď sa ma pýtajú, aké to je umierať na otravu chemickou zbraňou, napadnú mi dve asociácie: dementori z *Harryho Pottera* a nazgûlovovia z Tolkienovho *Pána prsteňov*. Bozk dementora nebolí, obeť len vníma, že ju opúšťa život. Hlavnou zbraňou nazgûlov je zasa ich desivá schopnosť pripraviť vás o vôľu a silu. Stojím v uličke, bozkávajú ma dementori a spoločnosť mi robí nazgûl. Paralyzuje ma nemožnosť pochopiť, čo sa deje. Opúšťa ma život a nemám vôľu sa tomu vzoprieť. Je po mne. Táto myšlienka rýchlo a neodbytné preberá predchádzajúci pocit, že to už nezvládnem.

Steward si ma spýtavo premeriava. Zdá sa, že je to ten istý muž, ktorý sa tváril, že si nevšimol môj notebook. Ešte raz sa pokúsím dať dokopy slová, ktoré by som mu mal povedať. Samého ma prekvapí, keď sa mi to podarí: „Otrávil ma. Zomieram.“ Pozrie sa na mňa bez úľaku, prekvapenia či aspoň obavy, dokonca s miernym úškrnom. „Ako to myslíte?“ spýta sa. Jeho výraz sa dramaticky zmení, keď sa díva, ako si líham k jeho nohám na podlahu kuchynky. Nespadol som, neskolaboval som, nestratil som vedomie. Nedokážem však potlačiť pocit, že postávať v uličke je zbytočné a smiešne. Napokon, veď umieram a ľudia umierajú poležiačky, opravte ma, ak sa mýlim.

Ľahnem si na bok. Dívam sa do steny. Necítim už nevoľnosť ani úzkosť. Ľudia začínajú pobežovať a počujem vylakané výkriky.

Do ucha mi kričí akási žena: „Hovorte, je vám zle? Hovorte, máte infarkt?“ Malátne pokrútim hlavou. Nie, nemám problém so srdcom.

Mám práve dosť času, aby som si pomyslel: *Tie obvyklé reči o smrti sú také samé klamstvá.* Pred očami sa mi nemihá celý život. Neobjavujú sa mi tváre

mojich najbližších. Ani anjeli či oslepujúce svetlo. Zomieram s pohľadom upreným do steny. Hlasy sú nezreteľné a posledné slová, ktoré počujem, patria tej kričiacej žene: „Nie, preberte sa, preberte sa.“ Potom som zomrel. Pozor, teraz vyzradenie nasledujúceho deja: v skutočnosti som nezomrel.